

Thorma János: Talpra magyar!

Thorma János monumentális történelmi festményének, az *Aradi vértanúknak*, mely hároméves alkotómunka után 1896-ban készült el, páratlan sikere volt. A tragédia kortársai (negyvennyolcas honvédek), közvetlen gyászolói közül még sokan életben voltak, de nemcsak az érintettek ünnepelték a képet, hanem írók, költők, kritikusok lelkesedtek érte, szinte Munkácsyhoz méltó ünneplésben részesítve a fiatal művészt. Az *Aradi vértanúk* fogadtatása jól mutatatta, milyen nagy volt az igény a '48–49-es események feltárására. Talán ez készítette Thormát arra, hogy a 48-as eszmék nyílt hirdetését továbbra is vállalva, két évvel később a *Talpra magyar!* megfestésébe fogjon. A téma aktualitását fokozta, hogy abban az évben 1848 ötvenéves évfordulója kapcsán és március 15-e hivatalos állami ünnepé nyilvánítása kérdésében kemény „csatározások” zajlottak a parlamentben és a magyar közéletben egyaránt. A kormány március 15-e helyett április 11-ét, a törvények szentesítésének napját kívánta hivatalos ünnepé nyilvánítani – és nyilvánította is –, ami érthető módon felháborodást váltott ki nemcsak az ellenzék soraiban, hanem az egész országban. Thorma témaválasztásában szerepet játszhatott az is, hogy egy év múlva, 1899-ben következett Petőfi halálának ötvenedik évfordulója, amire országszerte nagy volt a készülődés, s nem utolsósorban személyes indíttatása is, hiszen Petőfi lírája állandó szellemi tápláléka volt a művésznek.

1898 februárjában kezd az élete fő művének szánt *Talpra magyar!* megfestéséhez. Az akadémizmus követelménye szerint megkonstruált teret a naturalizmus igényeinek megfelelő tartalommal töltötte meg, szigorúan ügyelve a történelmi és helyrajzi pontosságra; ezért többször Budapestre utazott, és a nap különböző szakaszaiban rajzokat, vázlatokat készített a helyszínről. A március 15-ével kapcsolatos eseményeket szemtanúkkal – közöttük az öreg Jókaiival – való találkozásokon keresztül igyekezett megismerni.

Kezdetől nagy gondot okozott neki a kép alapsémájának megtalálása. Mint tudjuk, két változatot festett; az elsőt, amelyiken 1898 folyamán dolgozott, a modelleken kívül senki nem látta és fotó sem maradt fenn róla. Ezen még a Nemzeti Múzeum lépcsőjére helyezte a cselekményt, a klasszicizmus szabályai szerint szélesen elnyúló formában komponálva az alakokat, háttérben a múzeum oszlopsorával. Majd elképzelését 1903-ban megváltoztatta és több esztendő munkájának eredményét megsemmisítve újrakezdte a képet: az eseményt az Egyetem térre helyezte át, és a romantikus történelmi kompozíciók mintájára háromszög formába komponálva a témát, a csúcsra helyezte Petőfi szavaló alakját. A jelenet izgalmas; a tömeg hullámozását, a diákokból, jól öltözött városi polgárokból, a pesti vásárra feljött falusi népből álló hallgatóság szenvedélyének hőfokát mesterien érzékelteti Thorma, s azt, ahogy az emberek tekintete, a pattanásig feszült figyelem a sokaságból kimagasló, a *Nemzeti dal* strófáit mondó Petőfi felé fordul.

A hosszabb-rövidebb megszakításokkal közel két évtizeden át tartó alkotómunka – melynek következtében a kép témája is veszített aktualitásából – óriási szellemi harc („vajúdas” T. J.) volt a tökéletességre (tökéletes festészeti megoldásokra) törekvő művész számára, aki még akkor sem volt igazán elégedett művével, mikor végül 1936-ban befejezte rajta a munkát. Bár bizonyos részei nem teljesen befejezettek és a festmény stiláris egysége nem maradéktalan, hiszen Thorma festői szemlélete módosuláson ment át a kompozíció kivitelezése közben, ahogyan hibájaként róják fel, hogy a túlságosan kidolgozott mellékalakok (például a cifraszűrös

paraszt) elterelik a figyelmet Petőfi alakjáról s a mű alapvető mondanivalójáról, mégis: a *Talpra magyar!* nemzeti festészetünk egyik reprezentatív alkotása, egy „szilárd magyar jellemnek” (Bernáth Aurél) hatalmas tudással, tömérdek energiával, erős drámai érzéssel, sok vívódással, önemésztő fanatizmussal létrehozott nagylélegzetű, nagyigényű műve.

Forrás: Bay–Boros–Murádin: Thorma. Körmendi Galéria, Budapest, 1997;

Dévényi Iván: Thorma János. Corvina Kiadó, Budapest, 1977 (A művészet kiskönyvtára)